

УДК 65.011.54

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ ПРОЦЕСУ ОНОВЛЕННЯ ТЕХНІКИ – ПЕРШООСНОВА ЙОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

П.П. Лазановський

Аналізуються зміст процесу оновлення техніки, підходи до визначення суті даної економічної категорії вченими-економістами. Наведені авторські визначення основних категорій, що формують понятійний апарат процесу оновлення техніки в ринкових умовах.

Анализируются содержание процесса обновления техники, подходы к определению сущности данной экономической категории учёными-экономистами. Приведены авторские определения основных категорий, которые формируют понятийный аппарат процесса обновления техники в рыночных условиях.

Дослідження будь-яких проблем (не є тут винятком і економічні) завжди починається з визначення тих основних понять і показників, якими вони характеризуються, описуються. Від того, з якою точністю вдасться це зробити, залежатимуть обсяги і глибина самого дослідження. Цим, зрештою, і визначається важливість розв'язання даної задачі, відповідно якої є встановлення того, що в науці називають понятійним апаратом.

Має свій понятійний апарат і процес оновлення техніки, який включає визначення його суті та змісту (елементів): методів, форм, видів, напрямів, шляхів здійснення тощо. Незважаючи на те, що цьому присвячено чимало економічних досліджень (проблема завжди була і залишається надзвичайно важливою для підприємств), узгодженості в думках науковців і практиків досі з різних причин не досягнуто. Саме ця “недосконалість” і спонукає нас до спроби, якщо не встановити, то хоча б максимально наблизитися до істини в даному питанні. Не можна при цьому відкидати і такий факт, як діяльність підприємств на засадах ринку, що висуває нові вимоги і значно розширює межі понятійного апарату досліджуваного процесу. Разом з тим підкреслимо, що чимало його характеристик авторами публікацій трактується однозначно. Для прикладу: а) оновлення техніки носить об'єктивний характер, оскільки в основі його лежить закономірне її фізичне зношення, моральне старіння; б) для оновлення техніки характерні повторюваність, циклічність проведення в залежності від темпів науково-технічного прогресу галузі; в) проблематичність оновлення техніки пояснюється передусім відсутністю фінансових ресурсів у підприємств та ін.

Перш ніж дати визначення процесу оновлення техніки, ми вирішили встановити суть самого поняття “оновлення” незалежно від того, яких процесів (явищ) воно б не стосувалося. Зокрема, словник української мови трактує, що “оновлення – дія і стан за значенням оновити і оновитися”, а “оновлення” означає: 1) набирати вигляду нового; 2) змінюючись, поліпшуватися, ставати кращим; 3) замінюватись чим-небудь новим, змінюватися, поповнюючись чимось новим [9].

Враховуючи вищесказане, доходимо висновку, що визначення суті процесу оновлення техніки буде максимально вичерпним, якщо відтворюватиме такі його ознаки:

об'єктивну необхідність здійснення (неминучість оновлення, поліпшення техніки, викликане або закономірними явищами фізичного зношення і морального старіння, або потребами ринку тощо, наприклад, нових видів продукції та ін.);

періодичність здійснення (протікання будь-якого процесу мусить враховувати фактор часу);

мету (результативність) здійснення (відсутність націленості на позитивний результат зводить нанівець будь-які починання).

Отже, вважаємо за доцільне дати наступне визначення процесу оновлення техніки: “оновлення техніки – це закономірний, періодично повторюваний процес у виробничо-господарській діяльності підприємства, метою якого є забезпечення високої соціально-економічної ефективності виробництва на основі зменшення фізичного зношення і морального

старіння техніки, формування оптимальної технологічної і вікової структури його технічної бази”.

Як бачимо, справжня мета оновлення техніки полягає в забезпеченні перш за все високої соціально-економічної ефективності виробництва, а не лише її вікового омолодження чи зменшення фізичного зношення, як це вважають окремі економісти. На нашу думку, це твердження повинно стати найбільш визначальним фактором при оцінці доцільності оновлення, оскільки в найповнішій мірі відповідає сучасним ринковим тенденціям розвитку.

Одним з основних недоліків теоретичних положень про процес оновлення техніки є також те, що нині не вироблено єдиного підходу до розуміння його змісту, через яке саме і розкривається його суть. Внаслідок цього ряд авторів отожднюють оновлення техніки з її заміною і технічним переозброєнням, не вважають за доцільне розділяти поняття “оновлення техніки” і “оновлення основних фондів”, часто в одні і ті ж поняття вкладають різний зміст. На наш погляд, цього недоліку можна позбутися, якщо класифікацію всіх елементів змісту процесу оновлення здійснювати у строгій відповідності з їх суттю. Наприклад, якщо визначати методи оновлення техніки, то в їх суті повинна міститися відповідь на питання “Яким чином (шляхом, способом) цей процес буде здійснюватись?”. При визначенні видів оновлення техніки в їх суті повинна міститися відповідь на питання “Якого вигляду вони набудуть?” і т.д. Недотримання таких вимог призводить до того, що зміст процесу оновлення техніки багатьма економістами розкривається шляхом класифікації напрямів, видів, форм, методів, способів та ін., що є, по-перше, дуже громіздким, а по-друге, затеоретизованим і відриває науку від дійсності (в умовах підприємства в більшості такими поняттями просто не користуються), і, по-третє, така деталізація класифікаційних елементів у принципі невірна, бо, наприклад, відмінності між методом, способом, шляхом у їх змістовному наповненні не існує [9]. Тому, враховуючи вищесказане, пропонуємо зміст процесу оновлення техніки розкривати за допомогою таких найважливіших елементів, як: методи, види (форми) і напрями, кожний з яких має свої ознаки і характеристики. Такий вибір класифікаційних елементів обумовлений їх взаємозв'язком, оскільки результатом дії методів є зміни у видах оновлення в певному напрямі. А від того, наскільки раціонально ці елементи будуть використані, такі вони і матимуть характеристики (результати).

Беручи до уваги вищенаведені значення поняття “оновлення” та завдання, що повинні вирішуватися в результаті цього процесу згідно з його суттю (визначенням), до методів оновлення, на нашу думку, слід віднести капітальний ремонт, модернізацію, заміну, ліквідацію (демонтаж), впровадження. Причому, якщо об'єктом оновлення є окремо взята одиниця техніки, то для цього використовуються перші три методи. Коли ж об'єктом оновлення є декілька таких одиниць (парк, технічна база в цілому), то тоді можуть застосовуватись усі методи. Дія методів у певному напрямі веде до зміни видів оновлення техніки, до яких слід віднести заміну, коли йдеться про оновлення окремо взятої одиниці техніки (таким чином заміна при цьому виступає у двох значеннях – методу і виду оновлення), і технічного переозброєння, реконструкції та розширення, коли це стосується машинного парку в цілому. Як бачимо, напрям оновлення вказує на його об'єкт – окремо взятую машину чи їх комплекс.

Що ж до характеристик методів, видів і напрямів оновлення, то вони є наступними:

Методи	інтенсивні (екстенсивні) активні (пасивні)
Види	докорінні (поточні)
Напрями	індивідуальний комплексний

Інтенсивні методи і види оновлення (наприклад, заміна, модернізація, технічне переозброєння та інші) – це такі, що характеризуються введенням нової прогресивної техніки

замість фізично зношеної і морально застарілої, а також забезпечують оптимально необхідне розширення парку техніки в поєднанні з її модернізацією з метою якісного поліпшення технічного рівня і рівня використання. Активні методи і види оновлення – це ті самі інтенсивні, але характеризуються більш кардинальними, революційними змінами в технічному рівні машинного парку (як правило, вони мають місце тоді, коли відбуваються стрибкоподібні зміни в технологіях, що викликають появу принципово нової техніки. Екстенсивні і пасивні методи та види оновлення (капітальний ремонт, розширення тощо) характеризуються кардинально протилежними ознаками. Докорінні методи та види оновлення передбачають ліквідацію фізичного зношення і морального старіння, а поточні – лише фізичного зношення (наприклад, капітальний ремонт). Зрозуміло, що кожний з елементів може мати одночасно декілька характеристик, перелік яких зрештою може бути доповнений.

Не можна не звернути уваги і на той факт, що сьогодні в публікаціях про оновлення техніки більше наголошується на фінансові аспекти (позики, лізингові операції) і набагато менше на організаційні. Можливо, перші дійсно більше на часі, але й другі, що дають відповідь на питання про доцільність використання тих чи інших методів, видів і напрямів оновлення, не повинні “випадати” з поля зору, адже ринок вимагає цього в першу чергу.

Таким чином, чіткість і однозначність у розумінні змісту процесу оновлення техніки врешті-решт визначає масштаби його дослідження. Це по-перше. А по-друге, ринкові умови господарювання підприємств вимагають відповідних змін у понятійному апараті цієї проблеми і нового його розуміння та вдосконалення.

1. Александров Г.А., Павлов А.С. Обновление основных производственных фондов. Интенсификация, эффективность, стимулы. М., 1984.
2. Акбердин Р.З. Экономическая эффективность восстановления оборудования и резервы ее повышения. М., 1980.
3. Акбердин Р.З. Экономика обновления парка оборудования в машиностроении. М., 1988.
4. Гапоненко А.Л. Ускорение реконструкции и обновления производства. М., 1988.
5. Зятковський І.В. Фінансовий лізинг і проблеми його впровадження // Фінанси України, 1997. №10. С.43–48.
6. Иванов Н.И., Хижняк В.И., Хижняк Л.Т. и др. Управление ремонтом и модернизацией оборудования. Экономический аспект. К., 1989.
7. Курников И.П. Эффективность технического перевооружения производства. К., 1983.
8. Палтерович Д.М. Планирование технического перевооружения производства. М., 1982.
9. Словник української мови. К., 1974. Т. 5.

УДК 658.338

МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА МОТИВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

З.М. Холод, В.В. Шляхетко

Розглядаються модель мотиваційного механізму, його складові частини й основні фактори, що впливають на процес формування.

Рассматриваются модель мотивационного механизма, его составные части и основные факторы, влияющие на процесс формирования.

Необхідність формування механізму мотивації праці була і залишається одним з найсуттєвіших аргументів реформування економіки, її невід’ємною складовою частиною. Становлення ринкової економіки вимагає нового підходу до проблеми мотивації та стимулювання праці.

Для підвищення ефективності діяльності підприємницьких структур важливим є створення моделі мотиваційного механізму, яка буде складатись з наступних блоків: